

Regeringens proposition

1980/81: 33

om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, m. m.;

beslutad den 16 oktober 1980.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

HÅKAN WINBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att 1952 års lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål och 1969 års lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m.m. erhåller fortsatt giltighet, 1952 års lag till utgången av år 1981 och 1969 års lag till utgången av juni 1981.

1 Förslag till

Lag om fortsatt giltighet av lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Härigenom föreskrivs att lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, vilken enligt lag (1979: 1064) gäller till utgången av år 1980, skall ha fortsatt giltighet till utgången av år 1981.

2 Förslag till

Lag om fortsatt giltighet av lagen (1969: 36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

Härigenom föreskrivs att lagen (1969: 36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m., vilken enligt lag (1979: 1063) gäller till utgången av år 1980, skall ha fortsatt giltighet till utgången av juni 1981.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1980-10-16

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Burénstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelson, Danell, Petri, Eliasson

Föredragande: statsrådet Winberg

Proposition om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, m. m.

---

1 Inledning

Bestämmelser om tvångsmedel vid beivran av brott finns, förutom i rättegångsbalken, i bl. a. lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål och lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m. Dessa lagar innehåller tilläggs- och undantagsbestämmelser till den grundläggande regleringen i rättegångsbalken. Bl. a. har särregleringen avseende på möjligheterna till telefonavlyssning.

Både 1952 och 1969 års lagar är tidsbegränsade och gäller efter senast gjorda förlängningar till utgången av år 1980 (prop. 1979/80:49, JuU 16, rskr 92).

Tvångsmedelskommittén (Ju 1978:06) har till uppgift att utarbeta en permanent reglering som ersätter bl. a. 1952 och 1969 års lagar. I avvaktan på resultatet av kommitténs arbete har fråga uppkommit om ytterligare förlängning av giltigheten av 1952 och 1969 års lagar.

Sammanfattande redogörelser för behandlingen av frågan om den framtida regleringen av telefonavlyssning och vissa andra tvångsmedel och för tvångsmedelskommitténs direktiv (Dir 1978:57) finns intagna i prop. 1979/80:49.

Rikspolisstyrelsen har i skrivelse den 22 april 1980 till chefen för justitiedepartementet redogjort för tillämpningen av 1969 års lag under år 1979 och för läget på narkotikamarknaden.

Efter remiss har justitiekanslern (JK), riksåklagaren (RÅ), Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, överbefälhavaren, socialstyrelsen, tvångsmedelskommittén och Sveriges advokatsamfund yttrat sig över frågan om förlängning av 1952 och 1969 års lagar och över rikspolisstyrelsens skrivelse.

2 Gällande ordning

Rättegångsbalken (RB) innehåller regler om användning av tvångsmedel under förundersökning. Bestämmelserna kännetecknas allmänt av en strävan att begränsa användningen av tvångsmedel till fall då misstanke om mera allvarlig brottslighet föreligger.

I 27 kap. finns bestämmelser om bl. a. beslag och telefonavlyssning. Enligt 27 kap. 2 § andra meningen RB krävs för beslag av vissa skriftliga meddelanden att det är fråga om brott för vilket ej är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. I 27 kap. 9 § RB finns bestämmelser som ger en domstol möjlighet att förordna om kvarhållande av postförsändelse m. m.

Enligt 27 kap. 16 § RB får en domstol lämna tillstånd till telefonavlyssning när någon kan skäligen misstänkas för brott för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Som förutsättning gäller dessutom att åtgärden skall vara av synnerlig vikt för utredningen. Beslutet får avse samtal till och från en telefonapparat som innehas av den misstänkte eller eljest kan antas komma att begagnas av honom.

Tillstånd till telefonavlyssning skall gälla viss tid, högst en vecka, från den dag då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare.

Beträffande granskning av uppteckning som har gjorts när samtal avlyssnats gäller bestämmelserna i 27 kap. 12 § första stycket RB om undersökning och granskning av enskild handling. Detta innebär bl. a. att uppteckningen inte får närmare undersökas av annan än domstolen, undersökningsledaren eller åklagaren. Dock får sakkunnig eller annan som anlitas för eller hörs under utredningen granska uppteckningen efter anvisning av domstolen, undersökningsledaren eller åklagaren. Av 27 kap. 16 § RB följer slutligen att uppteckningen, i den mån den innehåller något som inte är av betydelse för utredningen, skall efter granskningen omedelbart förstöras.

Lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål ger i förhållande till RB utvidgade möjligheter till användning av tvångsmedel under förundersökning.

Enligt lagen, som gäller vid förundersökning angående vissa brott mot rikets säkerhet och vissa andra grövre brott, kan ett skriftligt meddelande som avses i 27 kap. 2 § andra meningen RB tas i beslag, även om det för brottet är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år (3 §).

Förordnande om kvarhållande av en postförsändelse m. m. enligt 27 kap. 9 § RB kan i vissa fall meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren (4 §). Beträffande telefonavlyssning gäller att tillstånd härtill får lämnas, även om det för brottet är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Om det är av synnerlig vikt för utredningen får expediering av samtal till och från en apparat, som innehas eller eljest kan antas komma att begagnas av den misstänkte, inställas eller fördröjas eller apparaten avstängas för samtal eller uppgift inhämtas från telefonanstalt om samtal som har expe-

dierats eller beställts till och från apparaten. Beslut om en sådan åtgärd meddelas av rätten. Giltighetstiden för tillstånd till telefonavlyssning eller annan åtgärd av angivet slag är högst en månad. Undersökningsledaren eller åklagaren får i vissa brådskande fall själv besluta om åtgärden (5 §). Har undersökningsledaren eller åklagaren gjort detta, skall anmälan ofördröjligen göras hos rätten, som har att skyndsamt pröva ärendet (6 §).

1952 års lag ger även möjlighet till förlängning av den tid inom vilken häktningsframställning enligt 24 kap. 12 § RB skall inges till rätten (2 §). Beslut om sådan förlängning meddelas av justitiekanslern.

Enligt *lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m.m.* skall 27 kap. 16 § RB tillämpas vid förundersökning angående grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling, om smuglingen gällt narkotika som avses i narkotikaförordningen (1962:704), trots att det för brottet är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Giltighetstiden för tillstånd till avlyssning får bestämmas till högst en månad.

I detta sammanhang kan erinras om *lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall*. Enligt denna lag, som gäller till utgången av år 1980, får i vissa fall tvångsåtgärd såsom t. ex. telefonavlyssning tillgripas, när åtgärden är påkallad för att utröna om en terroristorganisation planlägger eller förbereder gärning som innebär våld, hot eller tvång för politiska syften. Frågan om förlängning av denna lag övervägs f. n. inom arbetsmarknadsdepartementet.

3 Rikspolisstyrelsens skrivelse

Beträffande det aktuella läget på narkotikaområdet framhåller rikspolisstyrelsen bl. a. följande.

Fr. o. m. den 1 juli 1979 är permanenta narkotikarotlar inrättade i alla län utom Gotlands län. Vid årsskiftena 1978/79 och 1979/80 uppgick den för narkotikabekämpning särskilt avdelade personalen till 323 befattningshavare. Motsvarande siffra vid årsskiftet 1977/78 var 304.

Beslagen av *centralstimulantia* har fortsatt att minska såväl antalsmässigt som kvantitetsmässigt. Detta gäller särskilt amfetamin. Denna typ av narkotika har varit starkt uppblandad med andra typer av preparat, t. ex. efedrin och prokain. Även inblandning av socker har förekommit. Vid de utredningar som företagits har kunnat klarläggas fall då amfetaminet har härrört från Holland eller Italien. Även beslag av hemtillverkad amfetamin har emellertid förekommit. Vidare har tillverkning av amfetaminpreparat kunnat spåras till Danmark och Finland. Vid de första beslag som skett av hemtillverkade preparat har konstaterats att kvaliteten varit mycket undermålig. Efter hand har det emellertid visat sig att kvaliteten och procentinnehållet ren amfetamin stigit. Detta tyder på att tillverkarna med tämligen begränsade resurser har kunnat få till stånd laboratorier där produkten

efter hand såväl kvantitativt som kvalitativt kan bli mycket god. Under år 1979 beslagtogs 22 kg vid 844 beslagstillfällen. För år 1978 var motsvarande siffror 28 kg vid 837 beslagstillfällen.

Tillgången på *cannabis* är god i Sverige och övriga Europa. En ökning har skett under år 1979. Under år 1979 beslagtogs 437 kg medan motsvarande mängd år 1978 var 195 kg. Priserna på *cannabis* av god kvalitet har under år 1979 stigit med cirka 25%. En tillströmning av missbrukare har kunnat spåras efter de senaste kraftiga prishöjningarna på alkoholdrycker. Det är idag icke ovanligt att människor av ekonomiska skäl hellre röker hasch än inköper dyrbar alkohol. Vid de spaningar och utredningar som under året företagits har kunnat konstateras att alla typer och kvaliteter av *cannabis*, bl. a. från Afganistan och Marocko, finns tillgängliga på den svenska marknaden.

*Heroin*situationen har inte förbättrats. En ökning av tillgången på heroin kan förmärkas även om mängden beslagtagna heroin visar en obetydlig minskning.

Tillgången på heroin är störst i storstadsområdena. Detta gäller framförallt områdena kring Stockholm och Malmö. Heroin förekommer emellertid även i andra delar av landet, t. ex. i universitetsstäderna. En viss förändring av verksamheten har skett därigenom att det heroin som saluförs i större utsträckning kommer från mellanöstern. Langningen handhas vanligen i flera led av utländska grupper. Dessa grupper har stark anknytning till produktionsområdena. I Sverige beslagtogs under år 1979 2.928 gram vid 271 beslagstillfällen. För år 1978 var motsvarande siffror 3.253 gram vid 198 beslagstillfällen.

*Kokain*läget är svårbedömt. Några omständigheter som tyder på att tillgången på detta preparat skulle ha ökat i nämnvärd grad finns inte. Under spanings- och utredningsarbetet har framkommit att kokain används i en mindre, exklusiv missbrukarkrets. Priserna på kokain ligger f. n. lägre än priset på heroin. Det finns omständigheter som tyder på att det t. o. m. finns svårigheter att avyttra införda partier kokain. Detta preparat saluförs främst på klubbar eller diskotek. Det finns emellertid alltjämt en allvarlig risk för att kokain kan komma att finna en större marknad i landet. Under år 1979 beslagtogs 1.885 gram vid 15 beslagstillfällen. För år 1978 var motsvarande siffror 737 gram vid 12 beslagstillfällen.

Beträffande tillämpningen av 1969 års lag under år 1979 anför rikspolisstyrelsen följande.

Lagen har under år 1979 tillämpats efter samma principer som tidigare och alltså endast i särskilt angelägna fall. Telefonavlyssning har begärts endast då man kunnat misstänka yrkesmässig, organiserad handel med narkotika. Huvudsyftet har liksom tidigare således varit att avslöja storsmugglingen till och storlangningen inom landet.

Gången har normalt varit den att misstankar om grovt narkotikabrott uppkommit mot viss person. Därefter har de spaningsmässiga förutsätt-

ningarna analyserats och – om de konventionella spaningsmöjligheterna uttömts, telefonavlyssning bedömts kunna ge resultat och erforderliga resurser funnits tillgängliga – tillstånd sökts hos vederbörande domstol.

Under år 1979 beviljades avlyssning i 147 fall. Motsvarande siffror för åren 1978 och 1977 var 102 respektive 122 fall. Ökningen av antalet avlyssningar under år 1979 i förhållande till föregående år beror på den fortlöpande intensifiering av narkotikabekämpningen som inträtt sedan länsrotlarna inrättades vid årsskiftet 1976/77 men även på det förhållandet att spaning med konventionella metoder visat sig vara mer och mer verkningslös.

4 Remissyttrandena

Samtliga remissinstanser har godtagit att giltighetstiden för 1952 och 1969 års lagar förlängs till utgången av år 1981.

Enligt RÅ föreligger fortfarande behov av de vidgade möjligheter till tvångsmedelsanvändning som finns enligt 1952 års lag. Vad gäller 1969 års lag framhåller RÅ att det med hänsyn till den illegala narkotikahandlingens omfattning och professionalisering inte är möjligt att hålla greppet över den grova narkotikabrottsligheten med enbart konventionella spaningsmetoder. Telefonavlyssningen är en effektiv metod att med rimliga insatser av resurser bekämpa denna brottslighet. Starka skäl talar därför enligt RÅ för en förlängning av giltighetstiden av båda lagarna i avbidan på en permanent reglering.

Tvångsmedelskommittén anger att den planerar att genomföra sitt uppdrag i två etapper. Den första etappen avser tillskapandet av en baslag med allmänna och övergripande bestämmelser som skall iakttas vid användning av olika typer av tvångsmedel. Ett delbetänkande därom beräknas kunna avges i början av år 1981. Den andra etappen avses omfatta en allmän översyn av rättegångsbalken och specialförfattningarna. Arbetet därmed beräknas ta omkring ett år.

Kommittén anser att de skäl som tidigare år har anförts till stöd för en förlängning av giltighetstiden för 1952 och 1969 års lagar fortfarande föreligger. Lagarna bör gälla till dess att en permanent reglering har genomförts. Med hänsyn till den planerade uppläggnings av kommitténs arbete bör en förlängning ske till utgången av år 1981.

5 Föredragandens överväganden

1952 års lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål tar sikte på brott som rör rikets säkerhet eller är av allmänfarlig natur. Lagen gäller till utgången av år 1980. Samtliga remissinstanser har ansett

att lagens giltighetstid bör förlängas i avvaktan på en permanent reglering av de möjligheter till tvångsmedelsanvändning som finns enligt lagen. Även jag anser att behov fortfarande föreligger av de vidgade möjligheter till tvångsmedelsanvändning som lagen erbjuder. Lagen bör alltså förlängas.

Också 1969 års lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m. gäller till utgången av år 1980. Tillgänglig statistik visar att tillstånd till telefonavlyssning under åren 1977–1979 har meddelats i ökande omfattning. Som rikspolisstyrelsen har framhållit torde ökningen av antalet avlyssningar under år 1979 till övervägande del bero på den fortlöpande intensifiering av narkotikabekämpningen som inleddes vid årsskiftet 1976/77.

Remissinstanserna har allmänt tillstyrkt en förlängning av 1969 års lag. Ett par av instanserna har framhållit att den grova narkotikabrottsligheten svårligen kan bemästras enbart med konventionella spaningsmetoder.

Jag har från rikspolisstyrelsen erhållit en redogörelse, daterad den 21 augusti 1980, över den senaste utvecklingen av narkotikabrottsligheten. Redogörelsen visar att någon mera påtaglig ändring i situationen på den svenska narkotikamarknaden inte har skett sedan den tidigare skrivelsen kom in.

Som framgår av vad rikspolisstyrelsen har anfört består den grova narkotikabrottsligheten huvudsakligen av yrkesmässig, organiserad illegal handel med narkotika. Den är svår att komma åt och kräver särskilda spaningsmetoder. Telefonavlyssning har visat sig vara en effektiv metod att med rimliga resursinsatser bekämpa den aktuella brottsligheten. Metoden är alltså av stor betydelse som ett komplement till konventionella åtgärder vid bekämpandet av denna farliga brottslighet. Det är enligt min mening uppenbart att de vidgade möjligheter till telefonavlyssning som 1969 års lag erbjuder i kampen mot narkotikabrottsligheten f. n. inte kan avvaras. Även 1969 års lag bör alltså förlängas.

Regeringen har nyligen till lagrådet remitterat ett förslag om att straffminimum för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling som gäller narkotika skall höjas från fängelse i ett år till fängelse i två år. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1981. Proposition i ämnet beräknas avlämnas senare i höst. Under förutsättning att riksdagen antar förslaget blir 1969 års lag överflödigt efter ändringarnas ikraftträdande.

Med hänsyn till det sagda bör 1969 års lag nu få förlängd giltighetstid till utgången av juni 1981, medan 1952 års lag liksom vid tidigare tillfällen bör förlängas med ett år eller till utgången av år 1981.

Frågan om förlängning av giltighetstiden för de båda lagarna är enligt min mening av sådan beskaffenhet att lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

6 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta de inom justitiedepartementet upprättade förslagen till

1. lag om fortsatt giltighet av lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,
2. lag om fortsatt giltighet av lagen (1969: 36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

